

Douglas MOGGACH – Gareth STEDMAN JONES (ed.), *The 1848 Revolutions and European Political Thought*, Cambridge University Press, Cambridge 2018, 488 s.

Kulatá výročí jsou vždy vděčnou příležitostí k připomínce událostí dob minulých. Nejinak je tomu v případě revolučního roku 1848, od kterého v roce 2018 uplynulo 170 let. Samotné téma revoluce a jeho důležitost v kontextu sociálně-politických změn v proměnách času nadále zůstává předmětem diskuze mnohých odborníků i širší veřejnosti, zejména pak v souvislosti se stále živými historickými událostmi, jako je pád komunismu v roce 1989, arabské jaro v roce 2011 či masové protesty na Ukrajině v roce 2014. Jedna z nejvýznamnějších revolucí v moderních evropských dějinách, jak můžeme revoluční povstání roku 1848 bezesporu označit, a rozličné politicko-myšlenkové proudy definující socio-politické změny v období poloviny 19. století, jsou ústředním námětem recenzované knihy *The 1848 Revolutions and European Political Thought*, vydané ve vydavatelství Cambridge University Press v roce 2018 a editované předními odborníky v oboru dějin politického myšlení profesory Douglasem Moggachem a Garethem Stedman Jonesem.

K tématu revolučních událostí let 1848–1849 existuje nezměrné množství odborné literatury, která svým teritoriálním záběrem pokrývá vývoj daného období všech relevantních evropských zemí. Studiu politických myšlenkových směrů, které stály za tímto historickým momentem, však byla v posledních desetiletích věnována poměrně malá vědecká pozornost. Zkoumaná kniha, respektive soubor příspěvků předních historiků dnešní doby, představuje dílo, které se snaží tuto mezeru v historickém poznání alespoň z části zacelit. Toto úsilí se osmnácti autorům, kteří stojí za vznikem svazku, jistě podařilo. Vzniklo tak bez pochyby zajímavé, komplexní téma z různých perspektiv rozebírající, zároveň však čtivé, historiky a politology vítané dílo. Samotné příspěvky se dotýkají témat, která na svém významu nepozbývají ani v současné době, a zahrnují okruhy jako demokracie a politické zastoupení jakožto hlavní motiv revoluce v roce 1848, emancipace národů a vývoj národnostní otázky, vztah mezi státem a občanskou společností, vznik sociální otázky jako výplod modernity, role náboženství ve vztahu k revolučním událostem, a v neposlední řadě nové ideologické proudy reprezentované republikanismem či socialismem.

Ke vzniku knihy byli přizváni etablované historičky a historikové zejména anglosaského původu, všichni profesně aktivní v akademickém prostředí “západního” světa, jež díky svým rozdílným výzkumným zájmům – jako například historie idejí, politického myšlení, hospodářské dějiny či historie práva a mezinárodních vztahů – mohli poskytnout odlišné pohledy na jednotlivá témata. Zabýváme-li se dějinami 19. století, pak není žádným překvapením, že mezi autory nechybí jména jako Alan Sked, Maurizio Isabella nebo Axel

Körner, kteří svými příspěvky vybočují z řady jinak na Francii, Velkou Británii a německé (pruské) teritorium zaměřující se kapitoly. Vskutku, čtrnáct z osmnácti příspěvků se tematicky váže na tyto tři oblasti, doplněné jednou “belgickou”, “italskou”, “rakouskou” a “italsko-rakouskou” kapitolou.

Prvních pět esejí se zabývá politicko-ideologickým vývojem ve Francii, která tehdy představovala líheň rozličných myšlenkových proudů. Úvodní příspěvek Jonathana Beechera se zaměřuje na osobu Alphonse de Lamartine a politickou instrumentalizaci jeho díla *Histoire des Girondins* během revoluce roku 1848, na který navazuje analýza osobnosti Pierra-Josepha Proudhona od Edwarda Castletona, jenž předkládá pozoruhodný, všestranný rozbor tohoto “otce anarchismu”. Francii se věnuje také Thomas C. Jones, v centru jeho zájmu však neleží ani tak rok 1848, jako spíše vývoj republikanismu v letech následujících po revolučním kvasu, přičemž argumentuje, že Druhá Francouzská republika posloužila jako jakýsi předstupeň Třetí republiky. Zbylé dvě kapitoly věnující se vývoji ve Francii se zaměřují na socialismus ze dvou rozlišných perspektiv: Anne-Sophie Chambost prezentuje socialistické vize přímé demokracie z roku 1848 jako odkaz Jakobínů, Samuel Hayat pak analyzuje vývoj socialismu nekonvenčně z pohledu dělnické třídy, kdy argumentuje, že to byly politicko-organizační důvody, které zapříčinily rozšíření socialistických myšlenek mezi dělnictvem, ne ekonomické okolnosti. Francouzskými a anglickými intelektuály a jejich jazykovým vztahem k “třídnímu boji” v první polovině 19. století se zabývá Gareth Stedman Jones, přestože se lingvistickému přístupu často dostává jen malé pozornosti.

Stejnému zájmu jako Francii přičli autoři také ideologickému vývoji na německém (a pruském) území, kterému je věnováno také šest kapitol. Douglas Moggach na příkladu děl Bruna Bauera, Ludwiga Feuerbacha a Karla Marxe rozebírá sociální otázku z pohledu německých filozofů. Navazuje na něj Norbert Waszek, jenž přispěl analýzou poměrně málo diskutovaných politicko-teologických děl Davida Friedricha Strausse. Téma evoluce sociální otázky v dílech německých intelektuálů neopouští ani Diana Siclovan, zaměřující se zejména na čtyřicátá léta, rok 1848 a osobnost Lorenza von Stein v kontextu revoluce. Naproti tomu Anna Ross zkoumá období po roce 1848 v souvislosti s přístupem, nutno říci málo probádaným, pruských ministrů k revolučním událostem let 1848–1849. Německého prostředí se dotýká také Jean-Christophe Angaut, jenž se zaměřuje na osobu Mikhaila Bakunina v kontextu vztahu revoluce a slovanské otázky. Kapitola Duncana Kellyho se svým pojetím vymyká z pevně ukotveného rámce celé knihy, kdy se autor na rok 1848 dívá zpětně skrze vize Friedricha Meineckeho, kontroverzního německého historika.

Dohromady tři příspěvky jsou věnovány Belgii a Velké Británii. W. dukind De Ridder popisuje belgické události roku 1848, přičemž předkládá v zahraniční historiografii poměrně málo známé skutečnosti z této dějinné kapitoly.

Jonathan Parry a Georgios Varouxakis se ve svých výzkumech věnují vývoji na britských ostrovech, přičemž první se zaměřuje na hnutí křesťanských socialistů a dopad jejich myšlenek na postrevoluční politický vývoj v Anglii s přihlédnutím na vliv tohoto směru na dělnickou třídu a každodenní život Britů v desetiletích po roce 1848. Profesor Varouxakis přezkoumává vztah britských politických elit k národnostní otázce, tedy zda a za jakých podmínek byla Velká Británie ochotna podpořit některou z evropských zemí v jejím národnostním boji. Dochází k závěru, že jakkoliv velké byly sympatie anglických intelektuálů a politiků vůči národním hnutím, hrozba všeobecného konfliktu limitovala potenciální britskou podporu.

Drobná pozornost je v knize věnována také vývoji ve střední Evropě a Itálii, který je prezentován třemi autory: zaprvé, Alan Sked představuje svůj již známý postoj k přeceňování národnostní otázky v rámci habsburské monarchie doplněný vztahem rakouských elit k politickým změnám dějícím se během revoluce a bezprostředně po ní. Ve svém příspěvku argumentuje, že přestože některé rakouské elity byly nakloněny zřízení parlamentu, jakémukoliv pro-konstitučnímu vývoji bylo zabráněno nástupem mladého, absolutisticky laděného Františka Josefa I. na rakouský trůn. Zadruhé, Axel Körner rozebírá na příkladu myšlenek Františka Palackého a Carla Cattanea postoje českého a italského národního hnutí okolo poloviny 19. století a jejich vztah k centrální vládě ve Vídni. Potvrzuje přitom revizionistický pohled současné historiografie, že určitá část české a italské elity odmítala prudký nacionalismus a preferovala zachování lokální autonomie v rámci federalistického uspořádání habsburské říše. Zatřetí, italský historik Isabella ve svém diskurzu do Sardinského království hodnotí politické myšlení dvou prominentních intelektuálů *Risorgimenta* a piemontských politiků Cesareho Balba a Vincenza Giobertiho, přičemž prezentuje odlišné vize těchto dvou politiků ve vztahu k budoucímu politickému uspořádání Itálie: na jedné straně Balbo a jeho obrana aristokracie jako stabilizačního prvku v politickém systému, na straně druhé Gioberti a jeho podpora ústavy a umírněných demokratů.

V každé kapitole jsou přítomny poznámky pod čarou, které jsou vybrány jednotlivými autory podle relevance k dílčím tématům. Absence citované bibliografie a doporučené literatury nijak nesnižuje celkovou kvalitu knihy. Co se týče samotných zdrojů, jedná se většinou o primární či sekundární literaturu, jen výjimečně jsou využity archivní prameny (Ross, Sked), což ale lze tolerovat vzhledem k povaze tématu. Celkově jsou však zdroje vybrány vhodně, nechybí díla jak starší, tak současné historiografie. Již na poznámkovém aparátu lze však zpozorovat jeden z nedostatků knihy: většina autorů předkládá dějiny politického myšlení na příkladech konkrétních intelektuálů, politiků a jiných politických myslitelů. Tento přístup není nesprávný *per se*, ale při záměru knihy „*demonstrovat konkrétnost, rozmanitost a změny myšlení revolucionářů z roku*

1848 ve všech aspektech“ by čtenář očekával více než jen analýzy nejprominentnějších, všeobecně známých myslitelů tehdejší doby. V tomto ohledu je unikátním a originálním příspěvkem pouze studie Samuela Hayata nabízející pohled na evoluci socialismu v prostředí francouzské dělnické třídy. Ze stejného důvodu, tedy snahy demonstrovat rozmanitost revolučních událostí roku 1848, a stejně tak z důvodu jasně stanoveného cíle poskytnout analýzu (pan) evropského politického myšlení – jak ostatně stojí již v názvu – je jistě škoda, že nebyly zařazeny kapitoly zabývající se vývojem například ve střední či jižní Itálii, Maďarsku nebo na Balkáně (ale i dalších částech Evropy) a že hlavní objekt zájmu leží na Francii, Velké Británii a Německu, popřípadě Rakousku. Pravděpodobně záměrné vynechání v mnoha ohledech radikálnějších revolučních událostí roku 1849 lze pak vnímat jako politováníhodnou skutečnost, přestože je pochopitelné, že by se v takovém případě jednalo o razantní navýšení objemu knihy.

Výše zmíněné nedostatky jsou však možná pouhým důsledkem snahy autorů udržet rozsah díla v racionálních mezích. I přes absenci v úvodu slibovaného nadnárodního, celoevropského přístupu se jedná o v mnoha ohledech kvalitní dílo, které bezpochyby posunuje výklad dějin politického myšlení 19. století významně vpřed. Obecně nám tento soubor studií jasně dokládá, že rok 1848 byl eminentním historickým momentem, sloužícím jako katalyzátor vývoje evropského politického myšlení. Ocenitelný je rovněž fakt, že se autoři pokusili osvobodit se z národně orientovaného přístupu ke studiu doby minulé a že se vydali směrem k pojetí z nadnárodní perspektivy, charakterizující současnou historiografii. Kniha je logicky vzhledem k tématu svým charakterem poměrně složitá a její četba vyžaduje hlubší znalost historických reálií jako i pokročilou orientaci v dobovém celospolečenském dění. Díky různorodosti přístupů dané množstvím involvovaných historiků a samotným výběrem těchto autorů lze s jistotou konstatovat, že vzniklo vysoce kvalitní dílo, které nepochybně najde místo v oboru politických a filozofických dějin dlouhého 19. století. Na závěr je třeba také říci, že literatura tohoto druhu je nanejvýš důležitá i v současném světě s přihlédnutím k trvalému významu témat, jako jsou demokracie, stát, občanská společnost či národ a nacionalismus. Zejména poslední jmenovaný okruh, tedy národ a nacionalismus, nepozbývá na aktuálnosti vzhledem k nedávným silně nacionálně orientovaným politickým tendencím nejen v Evropě, a proto jakýkoliv výzkum věnovaný historické evoluci politických myšlenek a proudů představuje užitečný nástroj k pochopení nejen lidských dějin, ale i současného světa.

Daniel Martínek